

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Кафедра соціології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної

_____ 2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«КУЛЬТУРА І ВЛАДА: ПРАКТИКУМ З КРИТИЧНОГО ЧИТАННЯ»

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти другий (магістерський) рівень вищої освіти

галузь знань 05 – соціальні та поведінкові науки

спеціальність 054 – соціологія

освітня програма «Соціальні технології»

спеціалізація _____

вид дисципліни за вибором (пакет 3)

факультет соціологічний

2021/2022 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою соціологічного факультету

29 червня 2021 року, протокол № 9

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Сорока Юлія Георгіївна – доктор соціологічних наук, доцент, професор кафедри соціології

Програму схвалено на засіданні кафедри соціології

24 червня 2021 року, протокол № 15

В.о. завідувача кафедри

Людмила СОКУРЯНСЬКА

Програму погоджено з гарантом освітньої програми «Соціальні технології»

Гарант освітньої програми
«Соціальні технології»

Людмила СОКУРЯНСЬКА

Програму погоджено науково-методичною комісією соціологічного факультету

27 серпня 2021 року, протокол № 1

Заступник голови науково-методичної комісії
соціологічного факультету

В'ячеслав НІКУЛІН

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “**Культура і влада**” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів спеціальності 054 Соціологія ОПП “Соціальні технології”.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета дисципліни: за допомогою цього курсу студенти сформують компетенції з орієнтації в соціологічному розумінні зв'язків культури та влади, критичного читання, використання положень та концепції у власній магістерській роботі, використання категорій та концепцій цієї тематики для діагностики станів суспільного життя (взаємодії, протистоянь, конфліктів тощо), а також роботи в парі, усних виступів перед аудиторією, організації навчальної роботи групи.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

- формування та закріплення навичок критичного читання
- формування знань в тематичній царині «культура та влада»
- використання понять та концепцій визначеної тематичної царини в аналізі актуальних соціальних явищ та процесів, зокрема – в магістерській роботі

1.3. Кількість кредитів 3

1.4. Загальна кількість годин 90

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	-й
Семестр	
1-й	-й
Лекції	
16 год.	год.
Практичні, семінарські заняття	
16 год.	год.
Лабораторні заняття	
- год.	год.
Самостійна робота	
58 год.	год.
Індивідуальні завдання	
16 год (за рахунок самостійної роботи)	

1.6. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми, здобувачі повинні *набути компетентності та демонструвати такі результати навчання:*

Перелік предметних компетентностей здобувача вищої освіти:

Загальні компетентності:

- ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК3. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.
- ЗК4. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.
- ЗК5. Здатність бути критичним і самокритичним.
- ЗК6. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

- СК1. Здатність застосовувати сучасні соціологічні поняття, концепції та теорії для опису й пояснення соціальних явищ і процесів.
- СК2. Здатність виявляти, діагностувати та інтерпретувати актуальні проблеми українського суспільства та світової спільноти.
- СК3. Здатність проектувати соціальні дослідження, розробляти й обґрунтовувати їхню методологію.
- СК4. Здатність до проведення самостійних досліджень, інтерпретації та впровадження їх результатів.

Заплановані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми, студенти мають досягти таких результатів навчання:

- ПР1. Застосовувати сучасні соціологічні поняття, концепції, теорії та результати емпіричних досліджень для опису й пояснення соціальних явищ і процесів.
- ПР5. Аргументовано представляти власну думку, бути критичним та самокритичним у дискусіях з опонентами.

За результатами освоєння курсу студенти мають:

знати: основні концепції, які розглядають тематику «культура та влада» в соціології, їх ключові поняття, соціально-історичний та соціокультурний контекст виникнення, обмеження застосування для аналізу актуальних явищ та процесів;

вміти: критично читати тексти з тематики «культура та влада», застосовувати концепти цієї тематики для аналізу актуальних соціальних явищ та процесів, зокрема – в магістерській роботі.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Лекція 1. Вступ. Концептуальні орієнтири інтерпретації зв'язків культури та влади.

Ознайомлення з метою та завданнями курсу, методами та формами навчальної діяльності.

Тематика культури та влади в соціології, її місце в концептуальній структурі науки. Концептуальне розмаїття тематики культури і влади, міждисциплінарні зв'язки соціології з філософією, семіологією, антропологією, культурними студіями.

Читання: Бурлачук В. "Отнесение к ценности", смысл и социальное изменение. // Социология: теория, методы, маркетинг. 2001. №3. https://i-soc.com.ua/assets/files/book/burlachuk/n3_2001r_6.pdf

Лекція 2. Концепція влади-знання (М. Фуко) в соціологічних дослідженнях культури.

Поняття влади. Пряма й дискурсивна влада. Соціально-історичні умови виникнення дискурсивної влади. Ідеї Фуко щодо влади-знання у дослідженнях освіти, медицини, пенітенціарної системи, публічного простору, міста.

Читання: Фуко М. *Метод* // История сексуальности. Воля к знанию // Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности. Работы разных лет / Сост. и пер. с фр. С. Табачниковой. Москва: Касталь, 1996. 448 с. с. 97.

Лекція 3. Культура і влада в стурктуралістському баченні (Р. Барт).

Міф в контексті зв'язку культури та влади. Функції міфу. Структура міфологічного повідомлення. Використання концепції міфу Барта у дослідженні сучасної візуальної культури, медіа контенту, зокрема соціальних мереж.

Читання:

Миф как семиологическая система // Барт Р. Избранные работы: Семиотика. Поэтика: Пер. с фр. М.: «Прогресс», «Универс», 1994. С. 74–98.

Лекція 4. Культура і влада в концепції П. Бурдьо

Символічний простір та символічна влада. Символічний капітал серед інших форм капіталу. Номінація та право легітимної номінації. Соціальна позиція та соціальне сприйняття. Використання ідей Бурдьо в дослідженнях медіа.

Читання:

Бурдьо П. Мужское господство. Пер. с фр. Марковой Ю.В. / Социальное пространство: поля и практики. М.: Институт экспериментальной социологии, СПб. Алетейя, 2005. С. 286—364.

Лекція 5. Кодування/декодування в культурному відтворенні влади в суспільстві (С. Голл).

Використання марксистських ідей (Грамши, Альтюсер) для дослідження менишин, протестів, масових комунікацій, популярної культури, культурної ідентичності. Проблематика репрезентації менишин, колоніалізм, расизм.

Читання:

Hall, S. / Encoding/decoding. In Centre for Contemporary Cultural Studies (Ed.): Culture, Media, Language: Working Papers in Cultural Studies London: Hutchinson 1972-1979 С. 128 С. 138

Лекція 6. Культура та стосунки влади в суспільстві в перспективі інтерпретативної парадигми (К. Гірц).

Поняття ідеології та сфера ідеології. Оцінне поняття ідеології. Символічне та ідеологія. Застосування положень Гірца у дослідженнях символічного виробництва та публічного простору.

Читання:

Гірц К. Ідеологія як культурна система // Гірц К. Інтерпретація культур. Пер. з англ. К.: Дух і літера. 2001. 542 с.

Лекція 7–8. Культурні механізми влади: концепція, витоки, перспективи застосування в аналізі сучасного українського суспільства.

Культурні механізми влади: номінація, легітимація, натуралізація. Теоретичні підґрунтя та практичні застосування. Політичні, комерційні та публічні комунікації як сфера реалізації культурних механізмів влади.

Читання:

Сорока Ю.Г. Номінації колективних ідентичностей в блогосфері актуальних подій / Ю.Г. Сорока // Мінливості культури: соціологічні проєкції / За ред. Н. Костенко. К.: Інститут соціології НАН України, 2015 С. 371–419.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Концептуальне розмаїття тематики «культура та влада».												
Разом за розділом 1	46				10	36						
Розділ 2. Тематичний вимір проблематики «культура та влада».												
Разом за розділом 2	44				10	34						
Усього годин	90				20	70						

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	<p>Концептуальні орієнтири інтерпретації зв'язків культури та влади. Концепція влади-знання (М. Фуко) в соціологічних дослідженнях укультури. Культура та влада в стурктуралістському баченні (Р. Барт). Культура та стосунки влади в суспільстві в перспективі інтерпретативної парадигми (В. Райт). Проблема відтворення влади в суспільстві в концепції діалектики Просвітництва (М. Хоркхаймер, Т. Адорно) Кодування/декодування в культурному відтворенні влади в суспільстві (С. Холл).</p>	8
2	<p>Комунікація і влада: конструювання повідомлення, інтерпретація, соціальний контроль. Культура та влада в дослідженні рок музики 1970–80 рр. в концепції Уилла Стро. Культура й влада як виміри публічної сфери, культурних інституцій, політичних доктрин, освіти та навчання. Легітимність як культурний феномен. Ритуали та перформативні акти. Культурні механізми влади: концепція, витоки, перспективи застосування в аналізі сучасного українського суспільства.</p>	8
	Разом	16

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Опрацювання літератури за темами занять	16
2	Відпрацювання навичок критичного читання на прикладі літератури за темами занять	16
3	Знайдення концепцій та тематик «культура та влада», які відповідають меті та завданням магістерської роботи. Формулювання переваг, які надає використання цих концепцій засобами вирішення завдань магістерської роботи	26
	Разом	58

6. Індивідуальні завдання

Оберіть джерело зі списку обов'язкової літератури, виконайте наступні дії та опишіть результати письмово. Мінімальний об'єм письмового тексту – 3 сторінки (Times new roman, 12 пт, 1.5 інт.).

1. Прочитайте текст.
2. Поділіть його на частини й дайте кожній назву відповідно до її теми. Зверніть увагу на основне положення кожної з частин, його формулювання та аргументи, які наводять автори.
3. Скориставшись додатковою інформацією, яку ви самостійно зможете знайти, спробуйте відтворити умови написання цього тексту: теоретико-методологічні, соціально-історичні, індивідуально-біографічні. За допомогою цієї інформації сформулюйте для себе, чим є цей текст в трьох зазначених вище вимірах.
4. Зверніть увагу на тип та характер аргументації, яку пропонують автори. Спробуйте знайти кордони їх власної критичної налаштованості. Що залишається поза їх аналізом, є невідрефлексованою очевидністю їх погляду? Запропонуйте схему використання положень цього тексту в дослідженнях реальних соціальних процесів.

Критерії оцінки індивідуального завдання: відповідність завданню – 6 балів, адекватне використання концептів та положень курсу – 3 бали, грамотність, логічність, структурованість викладу – 3 бали, самостійність та оригінальність – 3 бали.

7. Методи навчання та контролю

Курс складається з лекційних (інтерактивні лекції) та семінарських занять. Курс спрямований на розвиток компетентностей з критичного читання, що реалізується на базі тематики зв'язку культури та влади.

Основним методом навчальної діяльності є критичне читання – індивідуальне поза аудиторією та групове в аудиторії.

Завдання курсу реалізуються за допомогою методу “перевернутого класу” (The flipped classroom model): тексти літератури до кожної теми студенти читають самостійно, а в аудиторії проводиться спільне читання та обговорення.

Процедура критичного читання (коротко):

Знання наукових текстів, що є загальновизнаним елементом професійної компетенції соціолога, можна представити у двох аспектах. Першим є позитивне знання змісту тексту, його структури, положень, понять, які використовуються та вводяться в ньому, логіки аргументації тощо. Таке знання тексту асоціюється з ерудицією.

Другим аспектом є критичне засвоєння тексту, спрямоване на визначення умов та обмежень використання понять та положень тексту в поясненні, інтерпретації чи аналізі процесів суспільного життя. За аналогією з критичним описом дискурсу за М. Фуко, критичне освоєння тексту спрямоване на вивчення обмежень, які створили цей текст, та

кордонів зони релевантності його висновків. Критика проблематизує положення тексту, запропоноване в ньому бачення, оприявнює владні стосунки, які він легітимує. Критичне ставлення до тексту підважує цілісність запропонованого в ньому бачення та знаходить її зворотній бік, виворіт, витрати. Такий критичний аналіз є необхідним з огляду на плинність і динамічність сучасного суспільства та відмінність перспективи створення певного тексту та використання його понять і положень для аналізу.

Задля реалізації цих двох типів читання, зробіть наступне:

1. ТЕЗА-АРГУМЕНТ-ПРИКЛАД. Прочитайте текст. Поділіть його на частини й дайте кожній назву відповідно до її теми. Зверніть увагу на основне положення кожної з частин, його формулювання та аргументи, які наводять автори.
2. ВИЗНАЧЕННЯ КОНТЕКСТІВ СТВОРЕННЯ ТЕКСТУ. Скориставшись додатковою інформацією, яку ви самостійно зможете знайти, спробуйте відтворити умови написання цього тексту: теоретико-методологічні, соціально-історичні, індивідуально-біографічні. За допомогою цієї інформації сформулюйте для себе, чим є цей текст в трьох зазначених вище вимірах.
3. КОРДОНИ КРИТИЧНОСТІ АВТОРА. Зверніть увагу на тип та характер аргументації, яку пропонує автор. Спробуйте знайти кордони його власної критичної налаштованості. Що залишається поза аналізом, є невідрефлексованою очевидністю його погляду?
4. УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛОЖЕНЬ НА ПРАКТИЦІ. Спираючись на висновки попередніх етапів, запропонуйте схему використання положень цього тексту в дослідженнях реальних соціальних процесів

Контрольна робота:

Контрольна робота виконується письмово та є виконанням наступного завдання:

Оберіть двох авторів зі списку обов'язкової літератури, виконайте наступні дії та опишіть результати письмово. Мінімальний об'єм письмового тексту – 2 сторінки (Times new roman, 12 пт, 1.5 інт.).

Заповніть таблицю:

Питання:	Автор 1	Автор 2
Соціально-історичні умови продукування ідей, концепцій		
Методологічні настанови й обмеження авторської позиції		
Предметна область, досліджувати яку призначена концепція		
Кордони критичної налаштованості автора/ концепції		
Перспективи застосування положень та концепцій для вирішення завдань вашої магістерської роботи		

Критерії оцінки контрольної роботи: відповідність завданню – 6 балів, адекватне використання концептів та положень курсу – 3 бали, грамотність,

логічність, структурованість викладу – 3 бали, самостійність та оригінальність – 3 бали.

Завдання до заліку:

Залік проводиться в формі есе. В цьому тексті студентам пропонується проаналізувати концепти з прочитаних в курсі текстів з точки зору того, як вони пов'язані з темою магістерської роботи, які завдання магістерської роботи дозволяють вирішувати безпосередньо, які з аспектів стосунків культури та влади дозволяє розкрити теми магістерської роботи. Обсяг есе – 5 сторінок (12 пт., 1.5 інт Times New Roman). Критерії оцінювання: відповідність завданню – 10 балів, вірне застосування розглянутих в курсі концептів – 10 балів, оригінальність розкриття зв'язку теми магістерської роботи та тематики культури та влади – 10 балів; орфографія, синтаксис, оформлення тексту – 10 балів. Загалом: 40 балів (максимальна оцінка).

Приклад залікової роботи – есе:

XXXXXXXX СЦ-XX

Эссе

Як ідеї та поняття з проблематики "Культура й влада" (на прикладі прочитаних текстів) допомагають вирішити завдання моєї магістерської роботи

Тема моєї магістерської роботи пов'язана з інформацією як специфічним та характерним явищем культури сучасного суспільства. Технологічний розвиток, медіакомунікації, поява різноманітних каналів інформації значно збільшила інформаційне навантаження, яке отримує людина в таких умовах. Інформація існувала завжди, але інформаційний надлишок сьогодення є особливістю теперішнього часу. Величезна кількість інформації потужними потоками надходить з різних каналів одночасно людині в свідомість щомить. Це в свою чергу ставить питання протистояння цим інформаційним потокам, які не завжди бувають корисними для індивіда та соціуму загалом. Інструментом фільтрації інформації в даному випадку виступає інформаційна культура, носієм якої є індивід. В темі даної роботи проблема інформаційного надлишку дещо звужена, основна увага присвячена інформаційній культурі в контексті професійної соціалізації студентів, де інформаційна культура розглядається як чинник професійної соціалізації студентів, саме так і звучить назва роботи. Мета роботи полягає в тому, щоб визначити, як саме інформаційна культура впливає на професійну соціалізацію.

В ході даного курсу серед текстів, з якими ми встигли ознайомитися, на думку спадають два – роботи Бурлачука і Фуко, які певним чином можуть бути корисними при розкритті теми моєї дипломної роботи. Обидва тексти присвячені культурі та владі. Якщо у випадку з Фуко тема влади є більш очевидною, то в тексті Бурлачука більш видимою є культура, але оскільки Фуко навчив нас бачити наявність влади майже всюди, то і в тексті Бурлачука не важко її розгледіти. Останній розглядав проблему значення та сенсу, як вони конструюються. Він навів теорію Вебера, згідно якої не може бути виключно об'єктивних значень, формування яких завжди визначається певними цінностями або інтересом. Іншими словами, визначення певного поняття або інтерпретація певної ситуації залежить від точок зору, місцем їх спостереження. Через цінності реалізується дискурсивна влада, яка є джерелом впливу на конструювання значень, а отже і культури. Тексти, які були прочитані в ході курсу, підводять до думки, що культура і влада тісно пов'язані між собою – там, де є культура, є і влада та навпаки.

Робота В. Бурлачука «Отнесение к ценности», смысл и социальное изменение» цікава мені скоріше не в цілому, а ідеями, про які в ній згадується, окремо ідеї Вебера про конструювання, як раніше було згадано, значень та сенсів. Згідно них будь-які значення, які виробляються в суспільстві, мають своєю передумовою певні ціннісні системи або інтереси. Від інтересу залежить сенс явища.

Оскільки в моїй магістерській роботі фокус уваги концентрується на професійній соціалізації студентів, мені цікаві, перш за все, дві речі. Сучасні студенти є, напевно, першим поколінням, яке народилося, зростало і соціалізувалося на протязі всього свого життя в умовах нової епохи, яку доречно назвати інформаційною. Тож цікаво зрозуміти, яким чином відрізняються цінності сучасного студентства від цінностей студентів попередніх поколінь, як змінилися практики поведінки з інформацією, користування нею, її засвоєння та сприйняття, тобто як сучасне студентство користується інформацією

в процесі освіти та як інформація та інформаційне оточення впливає на студента та на його інформаційну культуру.

Одним із важливих аспектів даної теми є поняття соціалізації, яке передбачає наявність її агентів. Інформаційна культура формується, змінюється та модифікується за умов впливу цих агентів, які транслюють певні цінності та стандарти стосовно інформації, наприклад, ставлення до плагіату, повага до чужої праці, вміння відбирати корисну інформацію та відкидати неякісну. Агентами соціалізації, поки ще імовірно, можуть бути, насамперед, люди, які найчастіше оточують студента в умовах навчального процесу – одногрупники та викладачі. Я припускаю, що завдяки ним студент звикає до певних інформаційних практик в процесі освіти. Але не варто залишати без уваги можливих непрямих агентів соціалізації, які діють опосередковано – через соціальні мережі, телебачення, кінематограф, ЗМІ тощо.

В тексті Бурлачук описував теорію, яка належить Веберу. Він згадував поняття культури, а також те, як вона утворюється. Він писав про те, що значення культури формується завдяки цінностям. Інтерпретація явищ навколо залежить від цінностей, якими наділений їх носій. Певний інтерес також грає роль у відтворенні сенсів та значень, а отже і культури. Оскільки тема моєї роботи присвячена інформаційній культурі як чиннику, мені необхідно виявити, як ця культура конструюється та які агенти на неї впливають, а також як ця інформаційна культура в свою чергу впливає на індивіда, а отже і на професійну соціалізацію. Виходить ніби замкнуте коло, адже з одного боку є певне оточення, від якого залежить інформаційна культура або певні чинники, з іншого – вона сама стає чинником. Теорія Вебера могла би бути досить корисною в пошуках відповіді на перше питання – про конструювання інформаційної культури та вплив інформаційного середовища на індивіда. Ця теорія забезпечила нам напрям, в якому необхідно рухатись, а також розуміння того, яку роль відіграють цінності в процесі формування інформаційної культури. Будь-яке поняття, яке є в наявності та займає певне місце в системі, яка створює культуру, дає можливість підійти до іншого поняття і таким чином зрозуміти цю систему в цілому. Закономірність «цінність – значення» має допомогти зрозуміти передумови створення певної інформаційної культури.

Але я б не стала обмежуватись виключно теорією Вебера. Бурлачук також наводив думки Шютца, згадував Гуссерля. Вони пропонували своє бачення виробництва значень та сенсів. Шютц вслід за Вебером намагався пояснити процес конституювання значень, але застосовував децю інші поняття. За Шютцем, сенс певного явища залежить від нагальної проблеми, яка виникає з обставин повсякденного життя. Поняття, яке утворюється, Шютц називав типизаціями. Гуссерль утворення сенсу пояснював як прояв трансцендентальної суб'єктивності. Як зазначає автор, в останніх роботах Гуссерль писав скоріше про інтенціональний принцип життя, ніж про свідомість або суб'єктивність. Тут мова йде про анонімну інтенціональність, обґрунтовану тим, що суб'єкт сам є похідним від дійсного життя. Конституювання соціального світу здійснюється анонімними силами. В тексті Фуко, доречі, є схоже твердження. Про відношення влади він писав як про інтенціональні та несуб'єктні одночасно.

На мою думку, обидва тексти відкривають певну схему для сприйняття, направляючи увагу на ключові аспекти утворення інформаційної культури. Влада та культура є взаємопов'язаними елементами структури процесу утворення вищезазначеного явища. Текст Фуко дає пояснення феномену дискурсивної влади – як вона виникає, за рахунок чого підтримується, які основні її ознаки. Бурлачук наводить концепції, пояснюючі походження понять, значень і сенсів. Усе це досить легко об'єднати в єдину схему утворення культури, адже і процеси утворення дискурсивної влади і процеси виробництва сенсів є актами культуротворчими. Культура і влада настільки тісно зв'язані між собою, що складається враження, ніби обидва явища являють собою один і той же феномен.

Намагаючись пояснити своє бачення трохи конструктивніше, я поставлю дискурсивну владу на перше місце та від наслідків її утворення буду проводити закономірні зв'язки в структурі утворення інформаційної культури. Отже, існує дискурсивна влада, яка має певний механізм впливу на соціальне середовище. Дискурсивна влада здійснює свою реалізацію завдяки агентам впливу. Раніше було сказано, що існують прямі та посередні агенти в обличчі студентського кола, викладачів як авторитетів або суб'єктів, які легітимують певні цінності та практики, а також через засоби масової комунікації, які є об'єктом трансляції певних поглядів, ціннісних установок у соціум.

Це можна вважати першим етапом, в якому переважаючу роль грає владний аспект. Але як тільки дискурсивна влада реалізувалася через своїх агентів, створивши певну пануючу систему цінностей, починає діяти культурний аспект, який підтримує та відтворює цю систему. Це означає, що у середовищі, на яке вплинули агенти, привласнені цінності підтримуються через виконання певних практик та дій. Отримавши певну ціннісну систему, створивши певну культурну парадигму, в межах якої індивід буде існувати, здійснюванні дії повинні відтворювати культуру. Це відображується в способі поведінки індивідів з інформацією, як вони користуються нею.

Як вже було сказано, схема утворення інформаційної культури має два аспекти – владний та культурний. Влада є підставою для існування культури, але також, культура підтримує стійкість впливу дискурсивної влади. Можна сказати, що між владою та культурою існує діалектичний зв'язок.

Прочитані тексти допомогли зрозуміти, яким шляхом треба йти для того, щоб зрозуміти, що таке інформаційна культура, її складові, процес утворення та здійснення на практиці. Можливо запропонована мною закономірність та схема загалом є дещо суперечливою або хибною, над цим можна ще попрацювати, але в основі того, що я хочу сказати, лежить здатність ідей викладених у текстах спрямувати думки належним чином. Наприклад, на початку даної роботи я звернула увагу, що переді мною стоїть завдання відповісти на основні питання. Одне з них було таке: як інформація, інформаційне оточення впливають на студента та конструюють його культуру (які агенти на неї впливають). Зрозуміло, що в даному випадку, більшою мірою, мова йде про дискурсивну владу. Фуко пояснює, з яких елементів конструюється дискурсивна влада, з чого складається. Він писав про те, що влада – це незліченні крапки у грі рухомих відносин нерівності. Також ним були наведені певні ознаки та характеристики дискурсивної влади, такі як правило іманентності або правило безперервних варіацій. Отже, на прикладі аналізу Фуко дискурсивної влади в контексті сексуальності, можна здійснити аналогічне дослідження щодо інформаційної культури.

На початку моїх розмірковувань спливали ще два питання. Як сучасне студентство користується інформацією в процесі освіти. Мова йде про практичну сторону інформаційної культури, про яку я згадала, назвавши це культурним аспектом. Відповідаючи на це питання, мені складно віднести його окремо до Фуко чи до Бурлачука, бо обидва автори скоріше приділяли увагу утворенню значень, сенсів, влади, ролі цінностей, та будові структури, аніж здійснюванню, утвореній внаслідок цих процесів, культури на практиці. Можливо, я не дуже добре зрозуміла тексти, але знову ж таки – вони надали спрямування. Інше питання, яке мало місце: як інформаційна культура впливає на професійну соціалізацію індивіда. На мою думку, на це питання можна відповісти частково використовуючи запропоновану схему, поєднуючи дискурсивну владу Фуко та виробництво значень Бурлачука. Цінності сприяють утворенню понять і значень, разом з тим через цінності реалізується влада, а якщо поєднати це все разом утворюється культура, в якій існуючі цінності, поняття та влада матеріалізуються через певні практичні дії, які мають певні наслідки в майбутньому. Також для відповіді на останнє питання, та й на попередні, звісно потрібні й інші теорії, емпіричні дослідження та самостійний аналіз.

Завдяки даному курсу та прочитаним текстам мені стала більш зрозумілою сутність культури та влади, умови їх виникнення, «природа» існування, зв'язок між двома вищезначеними поняттями, їх взаємозалежність. Це неодмінно знадобиться мені при написанні магістерської роботи, при повторному осмисленні процесу утворення інформаційної культури.

8. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання					Залік	Сума
Розділ 1	Розділ 2	Контрольна робота	Індивідуальне завдання	Разом		
15	15	15	15	60	40	100

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	

70-89	добре	зараховано
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

9. Рекомендована література

Основна література

1. Cultural theory and popular culture. A reader. Ed. by John Storey. 2 nd edition. – The University of Georgia Press. – Athens. – 2000.
2. Cultural resistance. Reader. Ed. by Stephen Duncombe. – Verso. – London-New-York. – 2002.
3. Born, G. (2010). The Social and the Aesthetic: For a Post-Bourdieuian Theory of Cultural Production. *Cultural Sociology*, 4(2), 171–208.
4. Jouvenet, M. (2013). Boundary work between research communities: Culture and power in a French nanosciences and nanotechnology hub. *Social Science Information*, 52(1), 134–158.
5. Lima Neto, F. (2014). Cultural sociology in perspective: Linking culture and power. *Current Sociology*, 62(6), 928–946.
6. Lima Neto, F. (2020). Power and Culture: The Cultural Foundations of Brazilian Sociology. *Cultural Sociology*, 14(1), 3–21.
7. Matters of Culture. Cultural Sociology in Practice. Ed. by Roger Friedland and John Mohr. – Cambridge University Press. – 2004.
8. Multiculturalism: A Critical Reader. Ed. by DAvid Theo Goldberg. – Blackwell. – Oxford UK&Cambridge USA. – 1994.
9. The cultural studies Reader. Second edition. Ed. by Simon During. – Routledge. – London and New-York. – 2003.
10. Сорока Ю.Г. Соціологія культури : навчально-методичний посібник / Ю.Г. Сорока. – Х. : ХНУ імені В. Н.Каразіна, 2015. – 136 с.

Допоміжна література

1. Nlebosolov, Igor. "Теоретико-методологічні засади державного регулювання національного культурного простору." *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури* 38 (2017): 22-30.
2. Nedzelsky, Roman Stefanovich. "Проблема розвитку культурної політики в Україні в контексті національного культурного простору." *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* 2 (2019): 258-261.
3. Медведєва, Валентина Миколаївна. "БІБЛІОТЕКА ЯК КУЛЬТУРНА ІНСТИТУЦІЯ: ЗМІНА ПАРАДИГМИ В ДЕМОКРАТИЧНО ОРІЄНТОВАНОМУ СУСПІЛЬСТВІ." *Редакційна колегія: Бездрабко Валентина Василівна, завідувач кафедри* (2019): 11.
4. Цимбалюк, Наталія Миколаївна. "Дозвілля між рівністю та нерівністю: до історії питання." *Український соціологічний журнал* 1-2 (2017): 206-210.
5. Бурлачук В.Ф. Символ и власть. – К.: ИС НАНУ, 2002. – 266 с.
6. Гендер для медій. Підручник .../ За ред. М. Маєрчик (гол. ред.), О. Плахотнік, Г. Ярманової. – К.: Критика, 2013. – 220 с.
7. Герц К. Польза разнообразия / пер. с англ.// THESIS, 1993. – Вып. 3. – С. 168–184.
8. Гриценко О. А. Культура і влада. Теорія і практика культурної політики в сучасному світі / О. А. Приценко / — Київ, УЦКД, 2000. — 228 с.

9. Ионин Л. Социология культуры / Л. Ионин. – М.: Изд. Дом ГУ ВШЭ, 2004. – 427 с.
10. Крепон М. Європейські іншості / пер. з фр. – К.: Український центр духов. культури, 2011. – 184 с.
11. Кострюков С. Культура і влада: проблеми взаємодії: (соц.-філос. аналіз) / С. Кострюков. — К.: Знання, 2009.—355 с.
12. Ленуар Р., Мерлье Д., Пэнто Л., Шампань П. Начала практической социологии / Пер. с фр. – М.: Институт экспериментальной социологии; СПб.: Алетейя, 2001. – 406 с.
13. Малес Л. Вивчаючи тексти культури: соціокультурний аналіз як пізнавальна стратегія соціології / Л. Малес. – К.: КІС, 2011. – 325 с.
14. Общество как объективная реальность // Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности / П. Бергер, Т. Лукман. – М.: Медиум, 1995. – С.80–209.
15. Соболевська М. Неофункціоналістські та постструктуралістські теорії в сучасній соціології: Навчальний посібник / М. Соболевська. – К.: Дух і літера, 2010. – 164 с.
16. Сорока Ю. Свої, чужі, різні: соціокультурна перспектива сприйняття Іншого : монографія / Ю. Сорока. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – 332 с.
17. Сорокин П. Родовая структура социокультурных явлений // Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество.- М.-1992. – С. 190–220.
18. Социальное пространство и символическая власть // Бурдьє П. Начала / П. Бурдьє ; пер. с фр. Н. Шматко. – М.: Socio-Logos, 1994. – С. 181–208.
19. Якісні дослідження в соціологічних практиках : Навчальний посібник / За ред. Н. Костенко, Л. Скокової. – К.: Інститут соціології НАН України, 2009. – 400 с.

10. Посилання на інформаційні ресурси

Социологический факультет ХНУ им. В.Н. Каразина	http://www.sociology.kharkov.ua/ukr/gek.php
Факультет социологии КНУ имени Т. Шевченко	http://www.soc.univ.kiev.ua/
Факультет социальных наук и социальных технологий НаУКМА	http://www.ukma.kiev.ua/ua/faculties/fac_soc/index.php
Кафедра истории и теории социологии ЛНУ имени И.Франко	http://www.sociology-lnu.org.ua/
Электронная библиотека социологического факультета ХНУ им. В.Н.Каразина	http://library.sociology.kharkov.ua/library.php
Энциклопедия Кругосвет, раздел Социология	http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/sociologiya/
Электронная библиотека Гумер	http://www.gumer.info/authors.php
Библиотека по философии	http://i-text.narod.ru/lib-f.html
Цифровая библиотека по философии	http://filosof.historic.ru/
Центр Питирима Сорокина	http://sor-res-center.livejournal.com/
Портал Економіка, Соціологія, Менеджмент	http://www.ecsocman.edu.ru/
Сайт «Социологияеские прогулки»	http://www.urban-club.ru/
Портал «Sociologist’s Warehouse»	http://sociologist.nm.ru/index.htm
Бібліотека ім. В.Г. Короленка	http://korolenko.kharkov.com/nov_catal.htm

Журнал «Соціологія: теорія, методи, маркетинг»	http://i-soc.com.ua/journal/index.php
Журнал социологии и социальной антропологии	http://www.jourssa.ru/
Журнал «Социологическое обозрение» ВШЭ	http://sociologica.hse.ru/
Журнал «Социс»	http://www.nir.ru/socio/scipubl/socis.htm
Незалежний культурологічний часопис «Ї»	http://www.ji-magazine.lviv.ua/index.htm
Архів журналів науково-публіцистичної та художньої літератури російською мовою	http://magazines.russ.ru/
Інститут соціології НАН України	http://www.i-soc.kiev.ua/institute/
Центр Разумкова	http://www.razumkov.org.ua/
Український Харків	http://kharkiv.dyvy.info/home
Журнал Український тиждень	http://www.ut.net.ua/index/
Газета День	http://www.day.kiev.ua/
Газета Дзеркало Тижня	http://www.dt.ua/
Українська служба ВВС	http://www.bbc.co.uk/ukrainian/
Українська служба радіо Свобода	http://www.radiosvoboda.org/
Інформаційний портал zaxid.net	http://www.zaxid.net/
Харківський Художній музей	http://www.artmuseum.kharkov.ua/ukr/index.htm
Львівська Національна Гелерея мистецтв	http://lvivgallery.org/
Портал «Музейний простір України»	http://prostir.museum/
Національний Художній музей України (м. Київ)	http://namu.kiev.ua/
Музей Івана Гончара (м. Київ)	http://honchar.org.ua/russian.htm
Національна художня галерея (м. Вашингтон, Округ Колумбія, США)	http://www.nga.gov/home.htm
Смітсонівські музеї (м. Вашингтон, Округ Колумбія, США)	http://www.si.edu/Museums/
Британський Музей (м. Лондон, Великобританія)	http://www.britishmuseum.org/
Лувр (м. Париж, Франція)	http://www.louvre.fr/llv/commun/home.jsp
Ермітаж (С. Петербург, Російська Федерація)	http://www.hermitagemuseum.org/html_Ru/index.html

ПРОГРАМА ЛЕКЦІЙНИХ ТА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Лекція 1. Вступ. Концептуальні орієнтири інтерпретації зв'язків культури та влади.

Ознайомлення з метою та завданнями курсу, методами та формами навчальної діяльності.

Тематика культури та влади в соціології, її місце в концептуальній структурі науки. Концептуальне розмаїття тематики культури і влади, міждисциплінарні зв'язки соціології з філософією, семіологією, антропологією, культурними студіями.

Семінар 1.

Читання: Бурлачук В. "Отнесение к ценности", смысл и социальное изменение. // Социология: теория, методы, маркетинг. 2001. №3. https://i-soc.com.ua/assets/files/book/burlachuk/n3_2001r_6.pdf

Прочитайте статтю, спираючись на процедуру критичного читання (див. вище). Занотувати висновки для презентації на занятті.

Лекція 2. Концепція влади-знання (М. Фуко) в соціологічних дослідженнях культури.

Поняття влади. Пряма й дискурсивна влади. Соціально-історичні умови виникнення дискурсивної влади. Ідеї Фуко щодо влади-знання у дослідженнях освіти, медицини, пенітенціарної системи, публічного простору, міста.

Читання: Фуко М. *Метод* // История сексуальности. Воля к знанию // Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности. Работы разных лет / Сост. и пер. с фр. С. Табачниковой. Москва: Касталь, 1996. 448 с. с. 97.

Семінар 2.

Читання: Фуко М. *Метод* // История сексуальности. Воля к знанию // Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности. Работы разных лет / Сост. и пер. с фр. С. Табачниковой. Москва: Касталь, 1996. 448 с. с. 97.

Прочитайте статтю, спираючись на процедуру критичного читання (див. вище). Занотувати висновки для презентації на занятті.

Лекція 3. Культура і влада в структуралістському баченні (Р. Барт).

Міф в контексті зв'язку культури та влади. Функції міфу. Структура міфологічного повідомлення. Використання концепції міфу Барта у дослідженні сучасної візуальної культури, медіа контенту, зокрема соціальних мереж.

Читання:

Миф как семиологическая система // Барт Р. Избранные работы: Семиотика.

Поэтика: Пер. с фр. М.: «Прогресс», «Универс», 1994. С. 74–98.

Семінар 3.

Читання:

Мифологии // Барт Р. Избранные работы: Семиотика. Поэтика: Пер. с фр. М.: «Прогресс», «Универс», 1994. С.48–71.

Лекция // Барт Р. Избранные работы: Семиотика. Поэтика: Пер. с фр. М.: «Прогресс», «Универс», 1994. С. 545–569.

Прочитайте статтю, спираючись на процедуру критичного читання (див. вище). Занотувати висновки для презентації на занятті.

Лекція 4. Культура і влада в концепції П.Бурдьо

Символічний простір та символічна влада. Символічний капітал серед інших форм капіталу. Номінація та право легітимної номінації. Соціальна позиція та соціальне сприйняття. Використання ідей Бурдьо в дослідженнях медіа.

Читання:

Бурдьо П. Мужское господство. Пер. с фр. Марковой Ю.В. / Социальное пространство: поля и практики. М.: Институт экспериментальной социологии, СПб. Алетейя, 2005. С. 286—364.

Семінар 4.

Читання:

Бурдьо П. Мужское господство. Пер. с фр. Марковой Ю.В. / Социальное пространство: поля и практики. М.: Институт экспериментальной социологии, СПб. Алетейя, 2005. С. 286—364.

Прочитайте статтю, спираючись на процедуру критичного читання (див. вище). Занотувати висновки для презентації на занятті.

Лекція 5. Кодування/декодування в культурному відтворенні влади в суспільстві (С. Голл).

Використання марксистських ідей (Грамуши, Альтюсер) для дослідження меншин, протестів, масових комунікацій, популярної культури, культурної ідентичності. Проблематика репрезентації меншин, колоніалізм, расизм.

Читання:

Hall, S. / Encoding/decoding. In Centre for Contemporary Cultural Studies (Ed.): Culture, Media, Language: Working Papers in Cultural Studies London: Hutchinson 1972-1979 С. 128—С. 138

Семінар 5.

Читання:

Hall, S. / Encoding/decoding. In Centre for Contemporary Cultural Studies (Ed.): Culture, Media, Language: Working Papers in Cultural Studies London: Hutchinson 1972-1979 С. 128—С. 138

Прочитайте статтю, спираючись на процедуру критичного читання (див. вище). Занотувати висновки для презентації на занятті.

Лекція 6. Культура та стосунки влади в суспільстві в перспективі інтерпретативної парадигми (К. Гірц).

Поняття ідеології та сфера ідеології. Оцінює поняття ідеології. Символічне та ідеологія. Застосування положень Гірца у дослідженнях символічного виробництва та публічного простору.

Читання:

Гірц К. Ідеологія як культурна система // Гірц К. Інтерпретація культур. Пер. з англ. К.: Дух і літера. 2001. 542 с.

Семінар 6.

Читання:

Гірц К. Ідеологія як культурна система // Гірц К. Інтерпретація культур. Пер. з англ.

К.: Дух і літера. 2001. 542 с.

Прочитайте статтю, спираючись на процедуру критичного читання (див.

вище). Занотувати висновки для презентації на занятті.

Лекція 7–8. Культурні механізми влади: концепція, витоки, перспективи застосування в аналізі сучасного українського суспільства.

Культурні механізми влади: номінація, легітимація, натуралізація. Теоретичні підґрунтя та практичні застосування. Політичні, комерційні та публічні комунікації як сфера реалізації культурних механізмів влади.

Читання:

Сорока Ю.Г. Номінації колективних ідентичностей в блогосфері актуальних подій / Ю.Г. Сорока // Мінливості культури: соціологічні проєкції / За ред. Н. Костенко. — К.: Інститут соціології НАН України, 2015 – С. 371–419.

Семінар 7–8.

Читання: за самостійним вибором відповідно темі магістерської роботи. Прочитайте обрану статтю, спираючись на процедуру критичного читання (див. вище). Занотувати висновки для презентації на занятті.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

Лекція 1.

Які два аспекти компетенції з читання наукової літератури актуалізує курс? Що критикує критичне читання?

Позитивним до чого/кого виявляється позитивне читання? Чи існує негативне читання? Якими є етапи позитивного читання?

Які процедури передбачає критичне читання?

В чому важливість вивчення зв'язку культури і влади для соціології?

Які теоретико-методологічні напрямки дослідження суспільства зробили внесок в цю тематику?

Які міждисциплінарні зв'язки соціології актуалізовані тематикою культури і влади?

Лекція 2.

Які різновиди влади концептуалізує Фуко? Як визначається пряма й дискурсивна влада?

В яких соціально-історичних умовах виникає дискурсивна влада?

Якими є ознаки дискурсивної влади? Прямої влади? Де в концепції Фуко культура?

Лекція 3.

Як Барт визначає міф?

Якими є функції міфу за Бартом?

Якою є структура міфологічного повідомлення за Бартом?

За Бартом, «міф нічого не приховує й не офішує, він тільки ...».

За Бартом, «міф не є ані неправдою, ані щирим зізнанням, він є ...».

Як поняття міф працює на розуміння зв'язку культури і влади?

Лекція 4.

Який тип соціального розрізнення досліджує Бурдьо?

Як автор використовує бунарність культура - природа у власній аргументації?

До якого типу груп Бурдьо відносить жінок? Чому? Які ще групи належать до цього типу? Яке місце в аргументації займає концепт діалектики виробництва та присвоєння розрізень? Яким чином за допомогою поняття різниці Бурдьо розкриває зв'язок культури і влади?

Лекція 5.

Яку модель комунікації ставить під питання Голл?

Чи може відправитель повідомлення зафіксувати його зміст? Чому? Чи може повідомлення завжди нести чіткий та ясний зміст? Чому?

Чи є отримувач повідомлення пасивним щодо визначення його смисли? Чому? Які характеристики аудиторії є значущими для надання смислу повідомленню? Як поняття Голла розкривають зв'язок культури і влади?

Лекція 6.

Чи синонімічні в концепції Гірца культурне та символічне? Які види культурних систем розглядає автор?

Які аргументи наводить автор щодо ідеології як культурної системи?

Як за допомогою ідей цього твору Гірца можна відповісти на питання «як пов'язані культури та влада»?

Лекція 7-8.

Які культурні механізми влади розглядаються у зв'язку з символом? Який культурний механізм влади пов'язаний із ритуалом?

Який культурний механізм влади розглядається у зв'язку з міформ? Чи може легітимація відбуватися на дотеоретичному рівні? Чому?

За яких умов певний об'єкт або дія стає носієм міфологічного повідомлення? Сучасний міфологічний простір не є множинним. Чи вірне це твердження? Чому?

Чи є класифікація та номінація нейтральними механічними операціями розподілу? Чому?